ב"ה, ערב שבת קודש פרשת בלק תשפ"א
גליון מס' 67

כי קרוב

בלימוד החסידות ובדרכי החסידות

שבעה רועים
אור חדש על עשר השנים שבין הסתלקות אדמו"ר המהר"ש לבין הכתרת אדמו"ר הרש"ב

מקדש מעט בין החומות

ערב י"ז בתמוז, 'כי קרוב' מגולל את סיפורו של בית הכנסת **צמח צדק** שבלב הרובע היהודי בירושלים העתיקה – המקום הקדוש היחיד בירושלים שנותר בשלמותו גם בשנים שבהן רגל יהודית לא דרכה בו • התרומה מהודו, ההירתמות של מוניטיפיורי, הפלישה לתוך המבנה, המערכה על צביונו והמעוז המפכה בו עד עצם היום הזה, לתורה, לתפילה ולחסידות

משה מול בלעם
מסה מאלפת לפרשה מאת 'החוזר' הגה"ח ר' יואל כהן

שכינתא בגלותא
התוועדות לבין המצרים עם הגה"ח ר' חיים שלום דייטש

למען ענותך
ביאורי חסידות נפלאים לסוגיות הנלמדות בדף היומי

נמסר במסגרת תכנית שיעורי
חסידות בטלפון, ונערך לדפוס
על ידי הרב מנחם מענדל פלדמן

פרשת בלק

עדכוני חב"ד;
בין משה רבנו לבלעם הרשע

בפרשת בלק מסופר על בלעם הרשע שרצה לקלל את ישראל ולא הצליח אלא להפך, הקללה נהפכה לברכה. ואולם על הפסוק "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה" (ברכה לד,י) אומר הספרי: "בישראל לא קם, אבל באומות העולם קם. ואיזה זה? – זה בלעם בן-בעור". לכאורה זה פלא כי משמע מזה שיש השוואה כלשהי בין בלעם למשה רבנו, להבדיל. הייתכן?

מבואר בזה בספרי הקבלה: "עניין בלק ובלעם, דע כי כבר ביארנו מאמר רז"ל 'ולא קם עוד נביא כמשה וכו' אבל באומות העולם קם', העניין הוא, כמו שמשה מן הדעת העליון... כן הוא בלעם ממש, לכן היה אומר 'ויודע דעת עליון', כי לפי ששורשו משם, לכן היה יודע דעת עליון" (לקו"ת להאריז"ל פ' בלק).

היינו שהשייכות בין משה לבלעם היא ששניהם שייכים לעניין ה'דעת', אלא שמשה רבנו הוא 'דעת' דקדושה ("נשמת משה רבינו ע"ה המושרשת בדעת העליון". תניא פמ"ב), ואילו בלעם הרשע להבדיל הוא 'דעת' דקליפה.

ודאי שמדובר כאן בעניין רוחני, אבל מכיוון ש'תורה' מלשון הוראה, הרי כל עניין בתורה צריך לבוא לידי ביטוי גם בהוראה בפשטות, לאנשים כערכנו. ויש לבאר מה המשמעות בעבודת האדם של 'דעת' דקדושה ולהבדיל 'דעת' דקליפה.

'דעת' – לחוש את הפנימיות

מבואר בחסידות שדעת עניינה אינו ידיעה בלבד אלא כמו שכתוב "והאדם ידע את חוה" (בראשית ד,א), שהמשמעות היא התקשרות עמוקה, "לשון התקשרות והתחברות" (תניא ספ"ג). ובתחום השכל, עניין ה'דעת' הוא הכרה והרגשה – הכוח השכלי 'להרגיש' את העניין.

יש הבדל בין הבנה והשגה שכלית (השייכת לחכמה ובינה) לבין הרגשת הרעיון. החלק של הרעיון שאפשר להבין ולחשב ולהסביר במילים – הוא החיצוניות של השכל בלבד, אבל את העומק והפנימיות של הרעיון לא תמיד ניתן להסביר בפירוש. אלא שאדם בעל חוש מיוחד מסוגל לחוש ולהרגיש את הפנימיות. זהו עניין ה'דעת', הכוח להרגיש ולחוש ולתפוס אותו עומק פנימי של כל עניין.

לפי זה יש לבאר את ההבדל בין 'דעת' דקדושה ל'דעת' דקליפה בעבודת האדם, ביחסים שבין אדם לחברו: גם בהנהגת האדם יש ההתנהגות הגלויה של האדם, כוונתו ומגמתו כפי שהן גלויות ושקופות למתבונן, ויש הרובד הפנימי והעמוק יותר, דקויות וכוונות נסתרות, שאי-אפשר לראות ולהצביע עליהן בגלוי, אבל על-ידי כוח ה'דעת' אפשר לחוש ולהבחין בהן ולחשוף אותן.

וזה ההבדל בין 'דעת' דקדושה ו'דעת' דקליפה – איזה עומק ופנימיות מחפשים בהתנהגותו של הזולת – את הפנימיות החיובית או חס ושלום להפך.

הגישה של 'דעת' דקליפה היא לחפש את העומק והפנימיות בצד השלילי. רואים אדם שבכל הליכותיו מתנהג בדרך טובה וראויה, עוסק בתורה ומצוות, אבל ייתכן שכוונתו אינה לגמרי באמת לשם שמים, אלא יש לו פנייה אישית. אולי הוא לומד תורה כדי שיכבדוהו ויקראוהו תלמיד חכם והוא מקיים מצוות לשם כבוד או כסף וכדומה.

ובזה גופא יש שהפנייה בולטת בגלוי, אבל יש שבהתנהגותו לא ניכר כלל שיש לו איזו פנייה, ואפשר לחשוב שהוא עושה הכול באמת לשם שמים, אבל על ידי כוח ה'דעת' אפשר לחוש ולהרגיש שבעומק ובפנימיות יש כאן איזו פנייה זרה שאינה טהורה. זו פנייה שאפילו האדם עצמו אינו מודע לה, אבל אדם אחר, שיש לו חוש ה'דעת', מסוגל לחוש בה.

זוהי 'דעת' דקליפה – הכוח לחוש את הפנימיות והעומק הנסתרים בצד השלילי; הכוח לחוש את הרע הנעלם והנסתר שבזולת.

הטוב החבוי ביהודי

לעומתה, 'דעת' דקדושה היא הכוח לחוש ולהרגיש את העומק והפנימיות החיוביים שבכל יהודי. אמנם התנהגותו החיצונית אינה כדבעי, וגם לא ניכר בגלוי שיש לו שייכות לטוב וקדושה, ובכל-זאת, בכוח ה'דעת' אפשר לחוש ולהרגיש את הטוב הפנימי שבו, שמצד הנשמה הייהודית הקדושה שבקרבו הרי בפנימיותו הוא רוצה להיות יהודי ולקיים את רצון ה'.

עניין זה מתבטא בפסק דין הרמב"ם (הלכות גירושין ספ"ב): "מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש, בית דין... מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ויכתוב הגט, והוא גט כשר". אבל "לא היה הדין נותן שכופין אותו לגרש, וטעו בית דין... ואנסוהו עד שגירש – הרי זה גט פסול".

ולכאורה דין זה אינו מובן: הדין הוא שהאיש "אינו מגרש אלא ברצונו, ואם נתגרשה שלא ברצונו אינה מגורשת" (שם פ"א ה"ב). אם כן, ממה נפשך: מכיוון שהאמירה 'רוצה אני' מתוך כפייה אינה נחשבת 'ברצונו', במה זה שונה אם "הדין נותן" שהוא צריך לגרש את אשתו? מדוע במקרה כזה מועילה האמירה 'רוצה אני'?

מבאר הרמב"ם שאמנם בדרך כלל כשהאמירה 'רוצה אני' באה מתוך כפייה אין היא נחשבת לרצון, אבל בעניין של תורה ומצוות, כגון "שהדין נותן" שהוא צריך לגרש – כי אז האמירה 'רוצה אני' מכשירה את הגט, "מאחר שהוא רוצה להיות מישראל – רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני – כבר גירש לרצונו". כלומר, למרות שבחיצוניות נראה שהוא אומר 'רוצה אני' רק מפני שכופים ומכים אותו, ובגלוי אין כאן שום רצון, אבל מכיוון שהוא מחויב בזה על-פי דין תורה, אנו רואים באמירה 'רוצה אני' ביטוי לרצונו הפנימי, הנובע מהנשמה שבו.

זוהי 'דעת' דקדושה, שלמרות שאין כאן רצון גלוי, יש הכוח להכיר ו'להרגיש' את הפנימיות הנסתרת. מכיוון שמדובר ביהודי, הרי בפנימיותו הוא רוצה לקיים את פסק התורה. וכפי שאפשר לראות פעמים רבות, שגם יהודים שבחיצוניות נראים רחוקים מאוד מיהדות, ובכל-זאת לפתע, בעקבות מאורע כלשהו וכדומה – מתעוררת בהם האמונה. שכן בעומק הלב כל יהודי הוא מאמין. ומי שיש לו חוש ו'דעת' דקדושה מסוגל להרגיש זאת תמיד.

> בכוח ה'דעת' אפשר לחוש ולהרגיש את הטוב הפנימי שביהודי, שמצד הנשמה היהודית הקדושה שבקרבו הרי בפנימיותו הוא רוצה להיות יהודי ולקיים את רצון ה'

כיקרוב
עריכה: בנימין ליפקין | רכז מערכת: אהרן לוין | © כל הזכויות שמורות
להפצה, פרסום, תגובות ויצירת קשר - 072-279-2086 | KIKAROV10@GMAIL.COM • מו"ל: מעיינותיך

לנצל את ה'דעת' לכיוון הנכון

על כך נאמר "לא קם נביא עוד בישראל כמשה, אבל באומות העולם קם". משה רבנו ולהבדיל בלעם שניהם שייכים לבחינת ה'דעת'. לשניהם היה כוח זה של ההרגשה, לחפש ולהרגיש את הפנימיות הנסתרת. אך הם נבדלים זה מזה לחלוטין, כי משה רבנו הוא 'דעת' דקדושה ואילו בלעם הרשע להבדיל הוא 'דעת' דקליפה.

בלעם הרשע היה שונא ישראל, כמאמר חז"ל: "שנאה – ששנא בלעם הרשע את ישראל – מבטלת שורה של גדולה", "מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בליבו" (סנהדרין קה,ב ורש"י). לכן השתמש בכוח ה'דעת' שלו כדי לקטרג על ישראל. אף-על-פי שהם היו אז במצב טוב ונעלה, בכל-זאת חיפש בכל האמצעים למצוא ולהזכיר ולעורר את הרע הנעלם שבהם, "וישת אל המדבר פניו", להזכיר עוונותיהם (בלק כד,א ורש"י).

> ענה לו רבי פינחס: "אתה שונא את השקר, ולכן אתה מחפש את השקר שבכל יהודי, שהוא עושה משהו שלא לגמרי 'לשמה' וכדומה, דבר הגורם לשנאה ח"ו, ואילו אני מתעסק בֶּאֱמֶת – אני מחפש את האמת הקיימת בוודאי בכל יהודי ואוהב אותו"

ולהבדיל "משה רבנו אוהב ישראל היה" (מנחות סה,א), ולכן הרגיש את הטוב הגנוז הטמון בפנימיותו של כל יהודי, גם כשבחיצוניות הוא במצב ירוד.

עניין זה מהווה הוראה בעבורנו:

יש בני-אדם שניחנו בכוח ה'דעת', לחוש ולהרגיש את הפנימיות הנעלמת, אבל במה הם עסוקים? בחיפוש הרע הנעלם של הזולת. לכאורה הוא יהודי כשר וירא שמים, אבל הם מוצאים שלא לגמרי 'תוכו כברו', ושבעומק ובהעלם יש אצלו איזה עניין שאינו לגמרי לשם שמים וכו'. הם מטעים את עצמם שעיסוק זה שלהם נובע מירא שמים יתרה ומרדיפת האמת המוחלטת, אבל בעצם זוהי 'דעת' דקליפה, דרכו של בלעם הרשע. ואילו דרכו של משה רבנו, 'אוהב ישראל', היא הפוכה – לעסוק אך ורק בטוב והחיובי שבכל יהודי, ואף אם בחיצוניות של התנהגותו הדבר אינו ניכר בגלוי, הם משתמשים בכוח ה'דעת' דקדושה להרגיש את הטוב הנעלם הפנימי.

מסופר על רבי פינחס מקוריץ, מתלמידי הבעש"ט, שהתייגע מאוד על מידת האמת. פעם אחת שאל אותו מישהו: "גם אני מתייגע בשנאת השקר, ומה ההבדל בינינו?". ענה לו רבי פינחס: "אתה שונא את השקר, ולכן אתה מחפש את השקר שבכל יהודי, שהוא עושה משהו שלא לגמרי 'לשמה' וכדומה, דבר הגורם לשנאה ח"ו, ואילו אני מתעסק בֶּאֱמֶת – אני מחפש את האמת הקיימת בוודאי בכל יהודי ואוהב אותו".

עלינו לדבוק בדרכו של משה רבנו ולא בדרכו של בלעם הרשע – לעסוק בטוב שבכל יהודי, ולהשתמש בכוח ה'דעת' דקדושה לגלות את הטוב הפנימי שבכל יהודי, ולא לעסוק ברע כלל.

ועוד זאת יש לדעת, כי המחשבה והדיבור על הזולת יש לה כוח והשפעה עליו. העיסוק ברע הנעלם שבזולת עלולה לעוררו ולגלותו יותר ח"ו. ולאידך, כאשר הולכים בדרכו של משה רבנו, 'דעת' דקדושה, לעסוק במחשבה ובהרגשה של הטוב שבכל יהודי, הרי אף אם בינתיים זה טוב פנימי ונעלם, בעומק נשמתו של היהודי, הרי עצם ההתעסקות בזה, שמדברים איתו ואומרים לו: 'יהודי אתה ויש בך נשמה קדושה, ואתה רוצה להיות יהודי ולקיים את מצוות ה'' וכו' – על-ידי זה עצמו מעוררים ומגלים את הטוב שבו, שסוף-סוף הוא יצא ויבוא לידי גילוי.

(על-פי מאמר ד"ה 'השקיפה' ה'ש"ת, לכ"ק אדמו"ר הריי"צ זי"ע)

ובאש אתה עתיד לבנותה

"לך אמור להם ויתעסקו לקרות צורת הבית בתורה ובשכר קרייתה אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקים בבניין הבית"

(תנחומא צו, יד)

על יסוד דברי המדרש האמורים
עורר הרבי מדי שנה
בימי בין המצרים

ללמוד את הלכות בית הבחירה להרמב"ם וכן את ספר יחזקאל פרקים מ-מג ומשניות מסכת מידות העוסקים בבית המקדש השלישי

ויהי רצון שייהפכו ימים אלו לששון ולשמחה בגאולה האמיתית והשלמה ובבניין בית המקדש

בית שמגדלים בו תורה

ערב הכניסה לבין המצרים, שבנו אל המאורעות הכרוכים בשכיית חמדה בין חומות העיר העתיקה בירושלים, אל שורשיו וסיפורו הייחודי של 'בית הכנסת צמח צדק' – בית המדרש שנותר על תלו במשך מאות שנים והמקום הקדוש היחיד שלא נפגע גם בימי המלחמות ובימים שבהם היה הרובע היהודי נתון ביד נכרים • הנפשות הפועלות שלחמו על גאולתו וצביונו של המקום, המעורבות האישית והאינטנסיבית של הרבי בכל אריח במבנה הקדום וקול התורה והדי התפילה הנשמעים בין כתליו עד עצם היום הזה

יקותיאל יהודה גנזל

תמונות: מיכה לוי

אם קבין של יופי נטלה ירושלים תשעה, קבין של קדושה יש לה תשעים ותשעה.

בטבורה של ירושלים העתיקה, זו שאדמתה רוויה מניחוחות ההוד של קטורת הסמים ומדמם של כוהנים, לוויים וישראלים שעלו בה על המוקד בה שעה שבית המקדש עלה בלהבות, כתלים נשרפים וקדושה פורחת באוויר – שוכן מבנה עתיק יומין הממוקם נוכח בית הכנסת 'החורבה' המחודש מצדו האחד, וה'קרדו', שרידי רחבת השוק של ירושלים העתיקה, מצדו השני.

הדר חסידי מצורף ומזוקק, מהול בחמצן הממלא את החלל. כאן התפללו חסידים מופלגים ובעלי סילודין בימי קדם. כאן בערו תפילות רבות כוונה. כאן נאמרו מאמרי חסידות עמוקים. וכאן עד עצם היום הזה בוערת לבת החסידות, בהוד קדומים שספק אם יש כמותו במקום אחר.

והיה כאשר בחור או אברך, לא משנה מאיזה רקע, מבקש למלא את ריאות נפשו במהות של חסידי קדם, מוליכות אותו רגליו לאחת ההתוועדויות הנערכות בין כותלי בית הכנסת העתיק בעיר העתיקה. בית הכנסת 'צמח צדק'.

לא בכדי השתמר ההווי החסידי הקמאי ב'בית הכנסת צמח צדק' בירושלים שבין החומות, כיין זה שטעמו לא פג וקסמו הולך ומשתבח. מקדש-מעט זה משמש כתנור הבערה של חסידי חב"ד כבר כמאה ושישים שנים. למרות שטלטלות עברו עליו ועל סביבתו, הוא נשאר לעמוד בכוחו וביציבותו.

על אותן טלטלות ועל אותה יציבות, תספרנה השורות הבאות.

ראשיתך מצער

בשנת תרי"ח, לאחר שנים שבהן נעו ונדו חסידי ליובאוויטש שבירושלים ובית כנסת קבוע ומתאים לא היה להם, נרכש המבנה שישמש אותם לתפילה והתוועדות, במרכז הווייתה של עיר הקודש והמקדש. לרכישתו הסתייעו החסידים בתרומה גדולה שהגיעה מהודו הרחוקה ובהלוואה גדולה שקיבלו מהשר היהודי משה מונטיפיורי.

היה זה החסיד רבי שניאור זלמן שניאורסון שיצא למומביי שבהודו על מנת להתדפק על דלתי נדיבים. שתי מטרות הובילוהו למסעו הארוך. האחת – להשיג את תמיכת יהודי הגולה בקהילת חסידי ליובאוויטש בעיר האלוקים; והנוספת – להשיג מעט משאבים כספיים על מנת להשיא את בניו.

השד"ר שב לירושלים ובשורה בידו: משפחת ששון העשירה, החליטה לתרום תרומה הגונה למימון הקמתו של בית הכנסת. סכום התרומה היה מאה לירות, כשישית מסך כל דמי הרכישה אולם הסכום אפשר לחסידים לשלם את התשלום הראשוני ולהתחיל להשתמש במבנה – עם התחייבות להשלים תוך ארבע שנים את יתרת החוב.

אנו לומדים זאת ממכתבם של בני הקהילה אל מונטיפיורי בשנת תרכ"ו. ממנו נצטט שורות ספורות: "היינו נעים ונדים בלא בית הכנסת, עד שריחם ה' ונתן אותנו לרחמים בלב הגביר ששון ממדינת הודו, ונתן נדבתו מאה לירא סטערלינג ולקחנו החצר הזה במשכנתא על ארבעה שנים".

המכתב הקמאי מתאר את הנכס עצמו: "בתוך החצר הזה יש בית כנסת ועזרה קטנה, ובית טבילה ומקווה מים, ובור, ובית תפילה לנשים, ולמעלה בנינו בית קטן לתלמוד תורה ובית ועד לתלמידי חכמים".

בהמשך המכתב מגוללים הכותבים בפני השר היהודי את מצוקתם, כשנבצר מהם להשלים את המשך התשלום והם מבקשים את הלוואתו, על מנת לכסות את כל החובות שנטלו על עצמם על מנת להשלים את הרכישה.

כך, מתוך ראשית שהיא מצער, החל האור לזרוח בעיר המקדש.

נכון לציין שכאשר עלה הגאון החסיד רבי שניאור זלמן פרדקין זצוק"ל, בעל ה'תורת חסד' מלובלין, בשנת תרל"ט, להשתקע בירושלים, הוא מונה לשמש כראש הכולל ורב בית הכנסת ובני

מתנוסס למרחוק. חזיתו הצפונית של בית הכנסת בטרם שוקם ושופץ הרובע היהודי

ירושלים שחפצו להתבשם מזיו תורתו וצדקותו, היו מגיעים אל בית הכנסת על מנת לחזות בו ולשאלו שאלות הלכתיות סבוכות.

שינוי השם

בתחילת דברי הימים, נקרא בית הכנסת 'כנסת אליהו' על שם הנדיב שתרם את הסכום הבסיסי הגדול.

לוח שיש שהוצב בפתח בית הכנסת העלה על נס את התורמים: "מעלת הגביר השר אליהו ששון הי"ו מעי"ה (מעיר התהילה) במביי לעילוי נשמת אשתו; מרום כבוד אחיו השר והטפסר סיר עבדאלה הי"ו וכן למעלת אחיו הגבירים".

עם השנים, שינה המקום מעט את פניו. בתחילה היה חד קומתי ורק מבנה קטן שכן על הגג. בחלוף השנים הרחיבו את החדר העליון לכדי קומה שלמה - ואותה קומה, עליונה, החלה לשמש כהיכלו המרכזי של בית הכנסת, לתורה ולחסידות, לתפילה ולדבקות.

בשנת תרפ"ח, שמונים שנה לאחר רכישת המקום, נעשה 'שינוי השם' לבית הכנסת ושמו נקרא 'צמח צדק' על שמו של רבנו ה'צמח צדק' זי"ע - השלישי שבצדיקי שושלת חב"ד.

כשהעולם החל לרעוד בהפגזות מלחמת העולם הראשונה, התדלדל היישוב היהודי בירושלים. באותן שנות סיוט, חדל בית הכנסת לפעול, אבל לא הופקר, הודות לחסיד אחד, ורבי אברהם זלמן שניאורסון שמו שאלמן היה, לא עלינו, ונכנס להתגורר במהלך שנות המלחמה, במבנה בית הכנסת ובכך שימר אותו ושמר עליו לבל יאונה לו כל רע.

בשנות מלחמת העולם השנייה, כששוב חווה העולם טלטלה ואילו היישוב היהודי בירושלים התרכז ברובו בשכונות החדשות שמחוץ לחומות, התרוקן בית הכנסת שנית עד שכפסע הפריד בין עצם קיומו להנפת הכורת עליו.

באותם ימים (בתאריך י' באייר תד"ש) שיגר כ"ק אדמו"ר הריי"צ זי"ע את איגרתו אל אגודת חסידי חב"ד בארץ הקודש ובה ביקש שישכרו בכסף מניין מתפללים שיקיימו את התפילות והפעילות הרוחנית בהיכל בית הכנסת.

חלפו ארבע שנים עד שבית הכנסת נסגר כליל, בתוך שאר בתי הכנסת והיכלי הלימוד בירושלים העתיקה.

היה זה בשנת תש"ח, כשבמהלך מלחמת העצמאות כבש הלגיון הירדני את ירושלים עיר הקודש, כיבוש שהחזיק מעמד קרוב לשני עשורים. בעת הלחימה ולאחריה, הרסו הישמעאלים מתעבי הקודש את בתי הכנסת שפיארו את ירושלים העתיקה. 'החורבה' נחרבה בשלישית. בית הכנסת הרוז'ינאי המפואר הפך אף הוא לתל חורבות. וכך יתר בתי הכנסת והישיבות שקידשו את ירושלים, חלקם, על פני מאות שנים.

בית כנסת אחד, יחיד ובודד, נותר על עומדו: בית הכנסת צמח צדק.

ובשנת תשכ"ז, כשנגאלה העיר העתיקה מידי זרע ישמעאל, צהל לב החסידים בהתבשרם שבית הכנסת החב"די שנקנה בדמים תרתי משמע, לא נחרב ולא נהרס.

התוועדות ראשונה

מי שדאג לבית הכנסת מרגע הכיבוש החוזר של העיר העתיקה, בשנת תשכ"ז, היה הנשיא שניאור זלמן שז"ר, שהתמסר כל ימיו למען קדשי ליובאוויטש. יום אחד בודד לאחר השחרור, כשירושלים העתיקה עוד היתה מוכרזת כמחנה צבאי ולאיש לא הותרה הגישה אליה, נפתחו השערים וג"פ צבאי שעט פנימה כשעליו יושבים שני החסידים הנודעים, הרה"ח ר' אברהם חנוך גליצנשטיין והרה"ח ר' נחום רבינוביץ. הם הגיעו לרובע היהודי, מקום משכן בית הכנסת.

כשראו את בית הכנסת, שמחו והצטערו גם יחד.

שמחה הציפה את לבם בראותם שבית הכנסת עומד על תילו ויד זדים לא נגעה בו. בד בבד, תוגה היתה נחלתם בראותם את העזובה הרבה. מסתבר שבשנים בהן היתה העיר העתיקה נצורה, שימש המקום כבית חרושת לאריגה. מכונות אריגה גדולות היו מפוזרות בחלל והמרצפות שבורות היו בחלקן.

קבוצת חיילים שנשלחה למקום כעבור ימים אחדים, ניקתה ופינתה את המקום והחזירה לו מעט את ההוד שנעשק ממנו בשנת תש"ח.

כחודש לאחר מכן, כשהגבאי בבית מדרשו של הרבי, הרה"ח ר' משה פנחס הכהן כץ יצא מניו-יורק והגיע ארצה, לרגל שמחת נישואי בנו הרה"ח ר' זאב יחזקאל הכהן כץ, שיגר עמו הרבי בקבוק 'משקה' מיוחד ועמו גם הוראת קודש לקיים התוועדות מיוחדת בבית הכנסת צמח צדק.

בשבת מברכים תמוז נועדו חסידי ליובאוויטש שבירושלים בבית הכנסת העתיק להתוועדות מיוחדת. הם לגמו בדחילו ורחימו מהמשקה שנשלח מידי הקודש ובכך חנכו את בית הכנסת.

היה זה בית הכנסת הראשון שחזר לפעול בירושלים העתיקה, לאחר הכיבוש.

החסיד ר' משה סגל היה היהודי הראשון שהעז להתגורר בעיר העתיקה לאחר הכיבוש, מגורים של מסירות נפש, והוא אשר שמר מכל משמר על בית הכנסת והיה ראשון מתפלליו.

הלא המה כתובים. למעלה: היכל בית הכנסת בימי קדם. למטה: הכתובת החקוקה עד היום בכותל המערב של היכל בית הכנסת, המעלה על נס את התורמים שהניחו את היסוד להקמתו

האספה וההחלטות

מהרגע בו התאפשרה הגישה לבית הכנסת, הבינו הכל שליבו הטהור של הרבי נתון לשלום בית הכנסת. ועד מיוחד הוקם וטיפל בכל הקשור לבעלות בית הכנסת. אולם מתוך התעסקות סביב הבעלות ועניינים בירוקרטיים נוספים, נזנח מעט הטיפול במהות בית הכנסת. כך קרה שלמשך שנה וחצי מאז שחרור העיר העתיקה, השתלטו מתפללים שרוחם רחוקה מרוח ליובאוויטש, על בית הכנסת, והפכו למתפלליו הקבועים.

הרבי הביע את מורת רוחו מהעניין וביקש באגרות קדשו לסדר את עניין בית הכנסת (ראה אגרת הקודש במסגרת נפרדת).

באחד מימי חול המועד סוכות, התכנסו עסקני חב"ד בארץ הקודש לאספה מכוננת. המארח היה הגאון רבי שלמה יוסף זווין זצ"ל, והמשתתפים היו חשובי העסקנים. ההתאספות נגעלה בהחלטה 'לכבוש' את בית הכנסת מידי כובשיו ולהשיב לו את הצביון החב"די.

אין הדבר יתבצע? בשלושה צעדים משמעותיים.

ראשית, כל אחד מאנ"ש שיוכל, יגיע להתפלל את תפילות 'שבת בראשית' בבית הכנסת, ברוב עם ובהדרת מלך ייכבש היכל התפילה.

שנית, לגבאי בית הכנסת, המוליך והמביא, מונה החסיד ר' יהושע יוזביץ.

שלישית, כל אחד מאנ"ש בירושלים יקבל על עצמו להגיע לתפילה בבית הכנסת לפחות אחת לשבועיים.

ההחלטות עוגנו באיגרת שנשלחה מטעם 'הנהלת צעירי אגודת חב"ד בירושלים' לכלל החסידים המתגוררים בעיר הקודש, וכללה את "נוסח החלטת הוועד הציבורי של בית הכנסת 'צמח צדק' בעיר העתיקה, שמונה על ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, בחתימת הגאון החסיד רבי שלמה יוסף זווין, הרב עזריאל זליג סלונים, הרב אפרים וואלף והרב זוסיא וילימובסקי יחיו".

"מיין חלק ונחלה"

הרבי ראה בבית כנסת זה, נכס רוחני וגשמי השייך לחב"ד ואף לו אישית. הדבר בלט בימי הבראשית, כשמשפחה מסוימת טענה על 'חזקת מגורים' בקומה הראשונה של מבנה בית הכנסת. אותה משפחה קיבלה את הבעלות על המבנה כחוק: המדינה הלאימה את בתי הרובע היהודי ומכרה אותם במחיר מפולפל. גם את חלק זה של המבנה, שהמדינה התייחסה אליו כבית מגורים, מכרה לאותם דיירים.

האפשרות להוציא את המשפחה ממקום מגוריה, היה סבוך ביותר ודרש מאבק משפטי שאיש לא יכול היה לשער כיצד ייגמר. בשלב מסוים הציעו חברי הוועד האחראי, לוותר על הקומה הראשונה. ההצעה נשלחה לניו-יורק, אולם הרבי לא רק שלל אותה מכול וכול, אלא גם נימק בחריפות: "דאס איז מיין חלק ונחלה" (הרי זה החלק והנחלה שלי)".

ביום מן הימים גונבה לעדת החסידים עדות מבהילה מפי הרבנית ע"ה, מחברתו הטהורה של הרבי. הרבנית התבטאה ואמרה שהזמן המועט ביותר בו פורש הרבי למנוחה אף הוא ניטל ממנו בשל עגמת הנפש שמסבה לו פרשת ההשתלטות על חלק מהמבנה הקדוש. היה זה החסיד הנאמן רבי אברהם פרשן, שכשומעו את הדבר הקשה, הגיע ארצה ממקום מגוריו בקנדה ולא נחה דעתו עד שהעניק במתנה גמורה בית מגורים יוקרתי אותו רכש בעצמו בלב הרובע, אל מול מקום המקדש, לאותו דייר - ובלבד שיואיל לפנות את 'צמח צדק'.

מה עומד מאחורי ההתבטאות הנדירה של "דאס איז מיין חלק ונחלה", לא נדע. מי בן שיח קדושי עליון. זאת נדע, שהדבר קיבל ביטוי נשגב, כשהרבי ביקש להיות מעורב בכל שינוי קטן בבית הכנסת, הן במהלך שיפוצו וחידושו והן במהלך ניהולו התקין. עד כדי כך היה הרבי מעורב, עד בחירת סוגי המנורות שיאירו את בית מקדש המעט. כל הוראות הקודש, מהחל ועד כלה, ניתנו למי שהיה בא כוחו הישיר של הרבי בכל מוסדות חב"ד בירושלים - החסיד ר' עזריאל זעליג סלונים ז"ל.

עם חידוש בית הכנסת, חשבו לקרוא שמו 'כנסת אליהו - צמח צדק', על מנת לכלול גם את שמו של הגביר ההודי שתרם מהונו את הבסיס לבנייתו, אולם הרבי הכריע בנחרצות: בית הכנסת ייקרא אך ורק בשם 'צמח צדק'.

שבת הכיבוש

נשוב אל שבת בראשית, תשכ״ט, שבת הכיבוש.

בשעת בוקר מוקדמת המו מבואות ביתו של הרב סלונים בהמוני חסידים. תושבי עיר הקודש לצד עסקנים שהגיעו מכל רחבי הארץ. הנוכחים כולם פצחו בתהלוכה רבת שליחות וצעדו לעבר בית הכנסת. דקות לפני זמן תחילת התפילה, הופתעו המתפללים ׳הכובשים׳ לראות את החסידים הממלאים את ההיכל בהמוניהם. ועוד לפני שאי מי מהם הצליח לעכל את המאורע, כבר נשלח אחד מאנשי שלומנו לשמש כשליח-ציבור בתפילת שחרית.

היה זה הצעד הראשון לכיבוש בית הכנסת והחזרת עטרתו לישנה.

מתח שרר באוויר. כולם ציפו לשעת קריאת התורה. ידוע ידעו: מי ששרביט כיבודי העליות יהיה בידו - הוא המנצח.

סיימו את הקדיש שלאחר ׳שיר של יום׳, וטרם נפתח ההיכל, נשמעה חבטה על השולחן שיש בה כדי להסות את הכל ולהפנות עיניהם, ובקעה ההכרזה: ״רבותי! אנחנו לא רוצים לריב!״ כאמירה למתפללים הקבועים: הימנעו ממלחמה מיותרת.

ההכרזה פעלה את פעולתה. קריאת התורה וחלוקת כיבודיה, התנהלו על ידי הגבאי החדש, הרב יוזביץ. ומאותו רגע ואילך היה ברור לכולם שבית הכנסת חוזר לידי בעליו - הרבי וחסידיו - ומכאן ואילך תשוב עטרת החסידות להתנוסס על גביו. כל מי שחפץ יוכל ברצון להיות נמנה עם המתפללים, אולם האווירה וההתנהלות תהיה חסידית ומקודשת.

•

מאז אותה שבת קודש, מקודשת אווירת בית הכנסת בהוד חסידי קדום. כרב בית הכנסת כיהן משך שנים הגאון החסיד ר׳ עדין אבן ישראל (שטיינזלץ).

ועד עצם היום הזה בו ישקו העדרים, במקום שוכן לתפארה ׳כולל

וזאת התורה. למעלה: ריקודי ההקפות בעת הכנסת אחד מספרי התורה של ילדי ישראל. למטה: הגר״י צדקה זצ״ל, ראש ישיבת ׳פורת יוסף׳, כותב את בעת מעמד סיום והכנסת ספר התורה הראשון של ילדי ישראל (תשמ״א) בבית הכנסת ׳צמח צדק׳

צמח צדק׳ שאת ספסליו חובשים אברכים עמלי תורה ובראשו עומדים גדולי המשפיעים הגאונים בארץ הקודש, הגה״ח רבי חיים שלום דייטש והגה״ח ר׳ יוסף צבי הלוי סגל, לאורך ימים ושנים טובות.

בנקוף השנים, בחר הרבי במקום קדוש זה, שדווקא בין כתליו ייכתב ספר התורה של ילדי ישראל, אשר אותיותיו נרכשות, במצוותו, בסכום סמלי ושווה לכל נפש, ופרשיותיו נכתבות בקדושה שלפנים מקדושה, בין חומות העיר העתיקה ובתוך ד׳ אמותיו של בית הכנסת הקדוש והקמאי, צמח צדק.

במרוצת השנים ידע המקום הקדוש מעמדים רבים של סיום ספר התורה הלזה, שבכתיבתו החל הסופר הנודע, הרה״ח ר׳ שלמה אהרן הניג ובה ממשיך בנו, יבלחט״א, הרה״ח ר׳ יוסף יצחק הניג. לאחרונה הסתיימה כתיבת ספר התורה השביעי. בכל פעם מחדש, נערך מעמד סיום כתיבת האותיות, בהשתתפות גדולי ומאורי הדור, בבית הכנסת ׳צמח צדק׳. וממנו יוצאת התהלוכה לרחבת הכותל המערבי, מקום שממנו שכינה לא זזה מעולם, וכתום מעמד רב רושם שב ונכנס אל ארון הקודש בהיכל בית הכנסת.

וכל חסיד וכל מבקש העושה דרכו אל שריד בית מקדשנו, בין בשבתות ובמועדים ובין בימות החול, עושה לו מנהג של קבע לעצור לתפילה, ללימוד ולהתבשמות בתוככי ׳צמח צדק׳. כי המקום הזה אדמת קודש הוא. ■

ב״ה

לב לדעת
תפארת שמשון

המבחן השנתי השני
בתוכנית הלימוד

המבחן על פרקים כו-נ בספר התניא יתקיים בעז״ה במקומות הבאים:

• בני ברק •
יום רביעי, ה׳ מנחם אב

• ירושלים •
יום חמישי, ו׳ מנחם אב

לפני המבחן יתקיים שיעור סיכום על החומר הנלמד

המלגות יחולקו בכרטיסי לב לדעת <
מציון 85% ומעלה - 500 ₪
מציון 75% ומעלה - 400 ₪

לקבלת שאלות חזרה שלחו מייל ל-lladaat@gmail.com

בין העונים נכונה תתקיים הגרלה על שלושה סטים של תורה אור ולקוטי תורה המבואר (8 כרכים)

השאלה החודשית?

השאלה החודשית לחודש תמוז ביום ראשון כ״ד תמוז

מתקשרים לקו הטלפון
08-9786892 שלוחה 2

ועונים על שאלה בפרקים מג-נ בלקוטי אמרים

שו״ת עם רבני ׳לב לדעת׳: 072-2219050
שלוחה 2, בימים א-ה
בין השעות 13:30-15:30, 21:30-23:00

לפרטים ויצירת קשר: 072-2219050
מענה אנושי בשלוחה 5,
בימים א-ה, בין השעות 13:00-15:30

מייל: lladaat@gmail.com

שבעה רועים

שביבים מחדר
העריכה של הסדרה

שקיעה והתנוצצות

לפנינו **קטעים נבחרים** מתוך פרק ארוך, גדוש ומיוחד שעוסק בתקופה בת עשר השנים שבין הסתלקות כ"ק אדמו"ר מהר"ש לבין הסכמתו של כ"ק אדמו"ר הרש"ב ליטול על עצמו את עול ההנהגה של עדת החסידים • מתוך הסדרה **'שבעה רועים'** לתולדותיהם של אדמו"רי חב"ד, בשפה שווה לכל נפש, מאת **בנימין ליפקין** ו**יאיר וינשטוק**, העומדת לראות אור בקרוב בהוצאת 'מעיינותיך'

ב'בית רבי' (בני אדמו"ר מהר"ש נ"ע) מתוארת נאמנה התקופה שאחר הסתלקות רבנו המהר"ש בי"ג בתשרי תרמ"ג. דמותו של רבנו הרש"ב שעלתה והזדקרה ביפעתה וכאבכם הגדול של החסידים באותה שעה: "בחיי אביו הקדוש היה (רבנו הרש"ב) שוקד תמיד על דלתי התורה והעבודה והיה גבר דחיל חטאין במאד. ואביו הקדוש היה מחבבו בחיבה יתירה וכל טובו לא מנע ממנו. בהגיעו לעונת שידוכין עשה אביו הקדוש שידוך עבורו עם אחיו אדמו"ר הר"ר יוסף יצחק נ"ע בן רבינו נ"ע. החתונה היתה באוורוטש מקום משכן חותנו הקדוש. ולאחר החתונה שב לליובאוויטש להיות סמוך על שולחן אביו".

וכאן בא תיאור השבר הגדול לאחר הסתלקות רבנו המהר"ש: "אחרי פטירת אביו הקדוש נתנו אנ"ש עיניהם בו ובאחיו הגדול הרה"ג רבי שניאור זלמן אהרן שי' (שהיה חתן אדמו"ר הר"ר ישראל נח נ"ע) ששניהם ימלאו מקום אביהם. ובאשר שאחיו הררז"א שי' לא קיבל עליו הרבנות בשום אופן (ונתן במסחר עיניו כו') לא רצה גם הוא לקבל הרבנות בפני אחיו הגדול. ועם כל זאת היה אומר דא"ח לפני אנ"ש הבאים אליו. אך בשנים אלו התחילו אנ"ש להתחזק להתקבץ אל דגלם והפצירו בו עד בוש עד שנעתר לבקשתם לקבל עליו עול הרבנות ביותר והתחיל לומר דא"ח בריבוי ולהכניס את עצמו בעניני אנ"ש".

בשנת תרמ"ג, כך העיד בנו רבנו הריי"צ (ספר השיחות תרצ"א, ליל א' דחוהמ"ס), כבר אמר רבנו הרש"ב דא"ח אם כי מאמרים רבים שנשא על-פה לא העלה כלל על הכתב (בניגוד גמור למנהגם בקודש של רבותינו עד כ"ק אדמו"ר זי"ע, ולא עד בכלל).

בשנת האבלות, שנת תרמ"ג, היה רבנו הרש"ב מתפלל בחדרו של אביו רבנו המהר"ש, שם אכל ושתה וישן, וגם המניין שלו היה שם. רז"א התפלל עם המניין בבית המדרש, ורמ"מ התפלל ב'חדר שני' של בית המדרש (רשימת היומן, כ"ק אדמו"ר זי"ע).

רבנו הרש"ב היה עובר לפני התיבה ותכף אחר התפילה היה רבי חנוך הענדל קוגל מוציא את האנשים מהחדר והרש"ב היה סוגר את הדלת (רשימות היומן, כ"ק אדמו"ר זי"ע. וכן רשום שם: ר' חנוך הענדל אמר על עצמו שבשנה זו, שנת האבלות, היה מבולבל ולא היה יכול להתפלל בכוונה. הוא היה מצביע בתוך הסידור ואומר את התיבות בלבד. באותה עת נטל על עצמו את השמשות, לשמש את רבנו הרש"ב לפני התפילה, ועל כן היה מוציא את האנשים מן החדר מדי יום לאחר התפילה).

אהבה ואחווה

בתקופה זו היו האחים הקדושים באהבה ואחווה. בהחלטתם הכמו משותפת שלא לקבל עליהם את עול ההנהגה, עשו כעין פשרה ביניהם, שרבנו הרש"ב השיב בעניינים רוחניים, ואחיו הרז"א היה משיב בעניינים גשמיים. גם באמירת חסידות ברבים היו מתחלקים ביניהם: שבת אחת היה אומר אחד האחים, ובשבת השניה – האח השני. כפי הידוע, לא נמשך סדר זה זמן רב (לקוטי סיפורים). ולמעשה, ברוב ככל השבתות רק רבנו הרש"ב היה אומר מאמרים ברבים.

הרה"ח ר' יהושע נימוטין נקרא באותה תקופה אל הצבא. בא לליובאוויטש לרבנו הרש"ב ושאל לכבוד קדושתו: היות ששמע שבמדינת קרים השייכה לרוסיה אין לוקחים לצבא, אפשר שייסע לחבל קרים. והשיב רבנו הרש"ב בחדות לשונו: קרים איז ניט גלייך (בתרגום פשוט: קרים אינו ישר, היינו שלא ייסע לשם; אך בתרגום מילולי – קרים, היינו עקום, וזה היה דברו: קרים אינו ישר).

לאחר מכן הלך אל הרז"א, שכן היו נוהגים החסידים בשנה הראשונה לשאול את פי שניהם, ושאלו האם לנסוע לחבל קרים, והסכים עמו שזו עצה טובה, ואמר: מסתמא הייתם אצל כ"ק אחי ולא הסכים על זה. ויאמר הריי"צ להרז"א, ומנין אתם יודעים שאחיכם לא הסכים? והשיב הרז"א: זהו מופת (רשימות דברים, בשם הרה"ח ר' פרץ מאצקין ששמע מהרה"ח ר' יהושע נימאיטין).

גרסה נוספת בסיפור זה: כאשר רבי יהושע נימוטין נקרא לעבודת הצבא הרוסי, נודע לו שבאותה עת עומד לנסוע רבי חיים חזקיהו מדיני, בעל ה'שדי חמד', ממקום רבנותו בקרסנובזו שבקרים לארץ הקודש, ועלה בדעתו לנסוע לשם למלא את מקומו וכך ייפטר מחובת הגיוס, שכן מחבל ארץ זה אין מגייסים לצבא.

היה זה בתקופה שלאחר הסתלקות הרבי מהר"ש. ר' יהושע נסע לליובאוויטש ונכנס תחילה אצל הרז"א, בהיותו הבכור, ושח לו על מחשבתו. הרז"א נענה ואמר לו: "גאנץ גלייך" (סברה ישרה ונכונה). אולם אחר כך נכנס לרבנו הרש"ב והרבי ענה לו: "קרים איז ניט גלייך" (קרים אינה סברה ישרה, וכאמור בדבר המשמעות הלשונית ביידיש) (אלה תולדות פרץ).

כעין זה סיפר החסיד ר' מאיר שמחה חן (רשימות דברים): אחרי חתונתו בא לליובאוויטש והיה זה סמוך ונראה למועד הסתלקות רבנו מהר"ש. נכנס בראשונה לרבנו הרש"ב ושאל: היות שקיבל נדוניה סך הגון, האם עליו ליתן הנדוניה בהלוואה בהיתר עסקא ויעסוק במשרת כלי קודש או שיפתח חנות. רבנו הרש"ב יעץ לו שיקבל עליו משרת כלי קודש והנדוניה ילווה בהיתר עסקא.

לאחר מכן נכנס לרז"א ושאל שאלתו ויעץ לו שיפתח חנות ויהיה בעל עסק. ויאמר ר' מאיר שמחה: אחיכם הרש"ב אמר לי שאקבל משרת כלי קודש. והשיב לו הרז"א: כן נתדברנו מתחילה, שכל אחד מאתנו ייעץ להפך מהשני (רשימות דברים).

בליל שמחת תורה היו האחים אומרים את הפסוקים הראשונים: 'אתה הראת' – רז"א; 'לעושה נפלאות' – רבנו הרש"ב; 'אין כמוך' – הרמ"מ. בשנת תרמ"ט, כך סיפר רבנו הריי"צ, הלך גם רבנו הרש"ב לקידוש אצל אחיו הרז"א, כי הסדר היה שבליל שמחת תורה היו מקדשים אצלו.

בריות גופא

בקיץ תרמ"ג נחלה רבנו הרש"ב ונסע לאודסה כדי לרחוץ במי הרפואה שם. בחורף תרמ"ד נסע לפאריז, וביו"ג בניסן, יום ההילולא של זקנו ה'צמח צדק', הגיע לליובאוויטש, ותכף לאחר חג הפסח חזר לפאריז עד לאחר חג השבועות. רצה רבנו הרש"ב לחזור לימי ראש השנה, אבל שוב נפל למשכב והגיע לליובאוויטש לקראת סוף חודש תשרי.

העיד בנו רבנו הריי"צ שבהגיע אביו לליובאוויטש לא הכירו מפאת תשישות החולי שנתנה בו אותותיה, אבל האמין לקול זקנתו, הרבנית רבקה ע"ה, שאמרה לו: אביך בא (רשימת היומן, כ"ק אדמו"ר זי"ע).

לצורך בריאותו ערך רבנו הרש"ב את 'מסע יאלטה' בחורף תרמ"ה. אז נסע להרי יאלטה שבדרום אוקראינה. המסע החל בחודש אלול תרמ"ה ורבנו הרש"ב חזר עם משפחתו לליובאוויטש רק לקראת חג השבועות תרמ"ו.

על תקופה זו סיפר בנו רבנו הריי"צ: עד גיל 19-20 שנה היה אבי בריא וחזק. לאחר מכן, בשל התחבולות שעשו כדי להפטר מחובת הגיוס, נחלש וחלה במחלת השחפת ל"ע, עד שפרופסור זכראו אמר שרבנו יחיה רק שני חדשים (רשימת היומן, כ"ק אדמו"ר זי"ע).

את צוואתו הראשונה כתב רבנו הרש"ב בשנת תרמ"ח, בעודו בן 27 שנים בלבד (רשימת היומן, כ"ק אדמו"ר זי"ע).

בתקופת השנים שבין מלכא למלכא היה רבנו הרש"ב מתפלל שחרית מנחה וערבית במניין שבבית המדרש, וכן בשבת קודש ויום טוב, אלא שבעוד שביום טוב היה מתפלל עם הציבור, בשבתות היה מתפלל בבית הכנסת – אבל ביחידות, אף שהשכים לבית הכנסת (רשימת היומן, כ"ק אדמו"ר זי"ע).

גם בימות החול היה מתפלל ביחידות. והעיד בנו רבנו הריי"צ: זוכרני שעמד נשען על שלחן הקריאה, פניו לצפון, טליתו עודנה מקופלת על שכמו, והעמיק במחשבתו לפני התפילה. היה זה יום של הנחת תפילין. בבית הכנסת התפלל באותו בוקר מניין אחד, ואחר כך גם המנין השני, עם ברכו וקדושה וכו', והוא עצמו לא הרגיש מאומה, עד שנגש אליו רבי שלום קאדינר והעיר אותו מהתעמקותו ומחשבתו. רק בשעה 2:30 בצהרים היה חוזר לביתו לאחר שסיים את שיעוריו שהיה לומד אחר התפילה בבית הכנסת (רשימת היומן, כ"ק אדמו"ר זי"ע).

סיפר רבנו הריי"צ כי בחיי רבנו הרש"ב היו זמנים שהמצב הגשמי היה דחוק ביותר.

באותה תקופה ביקש רבנו הרש"ב לצאת לגלות לרוסטוב. "אקח תרמיל ואלך לי", אמר כשרבנו טוען: "וואס וויל מען פון מיר האבן" (מה רוצים לקבל ממני). רצונו זה היה בתוקף גדול, ורבנו הריי"צ מעיד שלא היה אדם אחד שידע מרצונו זה, כי אם הוא, בנו רבנו הריי"צ. לאחר מכן נמלך רבנו הרש"ב מרצונו זה לאחר שבנו רבנו הריי"צ טען בפני אביו שמי יודע מה תהא השפעת גלות זו על אמו הרבנית ע"ה (רשימת היומן, כ"ק אדמו"ר זי"ע).

להמשיך אור החסידות

באותה עת, בה לא אבו הבנים ליטול את אדרת הנשיאות, הרהיב עוז החסיד הנודע ר' גרשון דובער ז"ל מנעוויל לומר גלויות כלפי רבנו הרש"ב: כ"ק אדמו"ר הזקן הדליק נר החסידות, ואתם רוצים חלילה לכבותה?! רבנו הרש"ב בכה מאוד בשמעו דברים אלו מפי החסיד, והדברים השפיעו עליו עד מאוד (לקוטי סיפורים, "שמעתי זאת בליובאוויטש").

התאספו זקני החסידים ושמו עיניהם על הבן האמצעי, הוא רבנו הרש"ב, וביקשו ממנו שיקבל את הנשיאות. שתק ולא אמר דבר. לא הייתה ניכרת עליו שום תגובה, רק שיחק עם השרשרת של השעון שעל חזהו. כשיצאו מחדרו, נכנס אחריהם הרה"ג רד"ץ חן, מד"א דצ'רניגוב. תכף בהיכנסו פרץ רבנו הרש"ב בבכי מר ואמר לו: אם הנכם באמת ידיד שלי, קחו חבל ותלו על צווארי עם אבן כבדה והשליכוני לנהר.

הרה"ק הרד"צ לא התרשם מהדברים המבהילים וביקש מרבנו הרש"ב לקבל את הנשיאות. נענה כנגדו הרבי ואמר לו: קבלו אתם עליכם את הנשיאות! אמר הרד"צ: אנו אין ביכולתנו לעכל את הכבוד. זהו רק ביכולת הנשיאים (כתר מלכות).

מהעיר וויטבסק הסמוכה נסעו קהל אנ"ש ושהו בליובאוויטש כדי שלא תיפסק ח"ו השלשלת ותימשך הנהגת החסידים. תוך כמה שבועות הגיע גם הישיש המפורסם ר' שמואל בער מבוריסוב (שהיה עוד מהנוסעים לאדמו"ר האמצעי, רבנו ה'צמח צדק', ואף לרבנו מהר"ש נסע ועמד לפניו באימה וביראה) הידוע בהשכלתו בחסידות, וגם בנגלה היו גדולי הרבנים מפלך מינסק מציעים לפניו ספקותיהם.

במשך שלושת חדשי שהותו בליובאוויטש היה שרוי בחדרו של המהר"ש ובהיכלו. דבר שלא ניתנה לו רשות לאדם זולתו להיכנס לשם. וסיפר החסיד ר' יחיאל כי הוא עצמו הועמד לשמשו ולהביא לו מזונותיו בשעה שנדרש לכך, ושכרו עמו – שנכנס אליו בשעת שתיית התה, עת באו אנ"ש לשמוע אמרות חכמה מפיו המפיק מרגליות.

פעם דיבר אודות האריז"ל, פעם אודות הבעש"ט או רבותינו הקדושים ופעם הגיעו הדברים למצב ההווה. ויאמר ר' שמואל בער: הנה אני לגבי הרה"ח ר' הלל מפאריטש כחגב וכשונרא. אך אין לי ספק כלל כי לו היה עתה רבי הלל בחיים חיותו, היה עולה עתה לליובאוויטש לשמוע דא"ח ומקבל המרות בהכנעה.

אותה שנה אמרו האחים דא"ח מדי שבת בשבתו, אך ככלות השנה העדיף הבכור הרז"א ז"ל לעסוק במסחר ולכלכל את כל בני המשפחה. ההצלחה לא האירה לו פנים ובקוצר ימים ושנים נסתלק בוויטבסק. רבנו הרש"ב נ"ע עסק רק בתורה ובעבודה ומאמריו היו מבהילים במאד ועין לא ראתה כמותם.

באותם ימים בא לרבנו אחד המוכסנים שפרנסתו מעשיית יי"ש היתה מצויה לו, ובקנאת איש בו העלילו עליו עלילת דם על ידי

המשך בעמוד 13

א חסידישע **פארבריינגען**
עם הגה"ח הרב חיים שלום דייטש, ראש כולל 'צמח צדק'

על מה בוכים בתיקון חצות

כיצד השתנה החסיד מן הקצה אל הקצה עד שה'צמח צדק' שאל את בנו מי הוא • אנשים יכולים להרגיש לפעמים התעוררות של אהבה בליבם, אבל נדיר יותר להרגיש התעוררות פתאומית של יראה • ומה בדיוק תפקידו של תיקון חצות • התוועדות מאלפת ומעוררת לימי בין המצרים

אחד המקומות היחידים שבהם אדמו"ר הזקן בעל התניא מדבר על חורבן ירושלים, הוא בסידור שלו. שם יש מאמר שנקרא "הערה לתיקון חצות". הביטוי 'הערה' אינו במובן של הבהרה, אלא מלשון התעוררות והכוונה להתעוררות הלב.

בסידור של בעל התניא יש בעיקר הלכות והוא נכתב בידי בנו, אדמו"ר האמצעי. אבל הנושא הזה היה חשוב לו עד כדי כך, שאת ה'הערה' לתיקון חצות כתב בעל התניא עצמו. אגב, הקטע מופיע ברוב המהדורות של הסידור, אבל במהדורות החדשות הוציאו את זה. מדוע? כי סבורים שבין כה וכה איש אינו קם בחצות, אז לשם מה להכניס את זה...

רבים טועים לחשוב שתיקון חצות הוא עניין השייך לבני עלייה יחידי סגולה. כדאי לדעת שהדבר מופיע בשולחן ערוך: "ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש". הסדר הוא שקמים באמצע הלילה (יש מי שעורכים ב'בין המצרים' תיקון גם בחצות היום), מתיישבים על הארץ, אומרים כמה פרקי תהילים שעוסקים בחורבן ומתאבלים על המקדש שנחרב. זה ההסבר הנודע אבל מה ההסבר הפנימי על פי תורת החסידות? ולמה זה היה חשוב כל־כך לרבנו הזקן בעל התניא?

איך מרגישים את הרוממות

הרעיון של תיקון חצות קשור ליראה אבל כדי להבין אותו לעומק נצטרך להקדים כמה דברים. רבנו הזקן בעל התניא מסביר על־פי מה ששמע ממורו ורבו, המגיד ממעזריטש, בעניין ההבדל שבין יראה פנימית וחיצונית. בדרגה הנמוכה שלה, יראה חיצונית היא יראה מעונש או מכוחו ועוצמתו של המלך. למה היא נקראת יראה חיצונית? כי אין היא מתייחסת למעלתו ולגדולתו של המלך, אלא לתפקידו, התואר שלו, כמו שאומרים בימינו. אם המלך יתחלף, או שפתאום תפגוש אותו במקווה, אולי כבר לא תהיה לך כל־כך יראה מפניו.

יראה פנימית היא דבר אחר לגמרי. זו יראה שנובעת מהכרה בפנימיות של המלך. כמו מי שיש בו 'יראת בושת', שמתבייש לפני אדם גדול מפני המעלה שלו, לא בגלל שהוא מפחד ממנו. זו יראה עילאה, שמגיעה לאדם כשהוא מתבונן בגדולת ה' ועומד נכלם מול האין סוף – הוא מרגיש שלגביו "כולא קמיה כלא חשיב", כולם אינם נחשבים למאומה, והדבר מעורר בו יראה עמוקה.

עוד דוגמה: יתכן שיש אדמו"ר גדול עם הרבה חסידים ועובדה זו מעוררת יראה מפניו בשל ה'מלכות' שלו. זו יראה חיצונית. ולעומת זה, יכול להיות צדיק שאין לו חסידים, אבל כשפוגשים אותו מרגישים שהוא אדם גדול, אף־על־פי שאין לו שום כוח והשפעה בחיצוניות. זו יראה פנימית.

המעניין הוא שבעבודת ה', יראה פנימית גבוהה יותר מאהבת ה'. בכמה מקומות מסביר בעל התניא שתחילת עבודת ה' חייבת לעבור דרך היראה, שהאדם מקבל עליו עול מלכות שמים. יש האומרים בנוסח של 'לשם ייחוד' "בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו" (יראה ואהבה, ואהבה ויראה). למה צריך ארבע פעמים? מכיוון שזה כנגד ארבע אותיות שם הוי"ה מהסוף להתחלה, שמייצגות ארבע דרגות של אהבה ויראה: ה' תתאה היא יראה תתאה, ו' זה אהבה זוטא, ה' ראשונה – אהבה רבה, וי' היא יראה עילאה. מתחילים עם דחילו ומוך ורחימו נמוך, אחר כך עולים לרחימו עליון ומסיימים ביראה עליונה. השיא הוא היראה דווקא.

מלכותו של הקדוש־ברוך־הוא היא מלכות כל עולמים. ואף על פי שיש לעולמות גבול, בכל זאת המלכות האמיתית של ה' היא בלי סוף. וכשאדם חושב לרגע על המלכות האין־סופית הזאת, שמולכת על כל הברואים ועל כל העולמות ואף מעבר לכך, יש לו תחושת יראה.

יש אנשים שמתבלבלים כשמתחילים לדבר איתם על עולמות עליונים, מלאכים ודרגות. לפעמים נראה שטוב יותר לחשוב שה' יתברך הוא מלך על העולם שאני מכיר – המכולת, כדור הארץ ומקסימום איזו גלקסיה או שתיים. זה הרבה יותר פרקטי, כי כשמתחילים לחשוב שהקדוש־ברוך־הוא הוא מלך על עולמות עליונים ואור אין סוף, זה מרחיק את הנושא מאיתנו ופחות נתפס.

מצד שני, כשמדברים על העולמות העליונים מרגישים יותר את הרוממות. אדמו"ר הרש"ב כותב ב'קונטרס העבודה' שכאשר מתבוננים שהקדוש־ברוך־הוא מחיה את העולם ואת האדם עצמו, זה מביא לסוג מסוים של יראה, אבל אם מתבוננים בכך שהקדוש־ברוך־הוא מחיה גם עולמות עליונים, זה פועל אחרת וממלא בתחושה עליונה יותר.

כל אחד מרגיש רמה אחרת של יראה, וזה גם בגלל שיש מדרגות שונות של נשמות. צדיק שיש לו יותר יראה – זה מפני שנולד עם נשמה גבוהה, או מפני שהגיע למדרגה עליונה על־ידי עבודה קשה. כמו שמורנו הבעל שם טוב אמר על הרה"ק רבי יצחק מדרוהוביטש, אביו של הרה"ק רבי מיכל מזלוטשוב, שהיתה לו נשמה נמוכה והוא העלה אותה כמעט לדרגת נשמתו של רשב"י.

נותנים מלמעלה

מסופר על חסיד של ה'צמח צדק' שהיה בא אליו פעם בשנה־שנתיים. באחת הפגישות שלהם הורה לו ה'צמח צדק' לקבל עליו הנהגה מסוימת בעניין חסד. החסיד נסע וחזר שוב אחרי שנתיים. ה'צמח צדק' ראה אותו ושאל את בנו: "מי האיש הזה?". הבן אמר לו: "אבא, זה חסיד פלוני, הוא היה אצלך, אתה לא מזהה אותו?". כשנפגשו שוב ביחידות, התברר שאותו חסיד אכן קיים את מה שהרבי אמר לו, וה'צמח צדק' שראה את הפנימיות שלו, לא זיהה אותו מרוב שהדרגה הרוחנית שלו השתנתה.

אבל למעשה, כל מה שאדם עושה ועמל כדי להגיע ליראה, אינו אלא הקדמה שיקבל המשכת יראה מלמעלה. ההבדל בין יראה שאדם מעורר מעצמו לבין יראה שבאה מלמעלה הוא כמו ההבדל בין חושך לאור. זו שבאה מלמעלה היא בחינת אלוקות, וזו שהאדם ממשיך על עצמו היא ממידת היראה הכלולה בנפשו, אבל באמת זה כוח של עצמו. רק אחרי שאדם משקיע מאמץ והתבוננות כדי להגיע לדרגת היראה שבאה מלמעלה, אזי ממילא גם יבוא לדרגת אהבה רבה, שגם היא באה מלמעלה.

המבינים יודעים שיש זמנים שבהם ה' מאיר עליהם הארה וחסד, ואז הם מרגישים פתאום בקרבם התעוררות גדולה של אהבה ותשוקה. אבל פחות שכיח שתיפול פתאום על האדם יראה גדולה, כי יראה איננה באה מעצמה. הסיבה לכך היא גלות השכינה, שירדה לתוך הקליפות במקום להאיר את העולם.

איך כל זה קשור לתיקון חצות? אחד הפסוקים שאומרים בתיקון הוא "והשב לשכנינו שבעתיים אל חיקם, חרפתם אשר חירפוך ה'". מהו עיקר הגלות ברוחניות, ועל מה באמת ראוי להתאבל? העדר היראה, כלומר העדר מלכות שמים. זו החרפה של ה' ח"ו. בעל התניא מסביר שירושלים היא ירא־שלם, ולכן חורבן ירושלים הוא חורבן היראה. השכינה מסתלקת מהנפש, והיראה נעדרת.

ומה גורם לכך? העוונות, החטאים, חוסר האכפתיות שלנו מה' – בפריקת עול מלכות שמים, בביטול מצוות עשה, בביטול תורה; בכך שקיבלנו על עצמנו 'עול דרך ארץ', פחד חיצוני וחוסר אמונה וביטחון בה', ועוד יראות חיצוניות שהחליפו את היראה הפנימית והרחיקו אותנו מה' יתברך והביאו אותנו לפרוק עול. והרי כל אחד מישראל הוא נשמה אלוקית, חלק אלוקה ממעל ממש, והפסוק אומר "יעקב חבל נחלתו". יהודי מחובר אל ה' כמו חבל, וכשהוא מוריד את עצמו אל הקליפות הוא מושך את החבל למטה, ולוקח איתו את ה' יתברך, שהוא כביכול הקצה העליון של החבל. כך השכינה מסתלקת מישראל.

צריך הרבה רחמנות על השכינה הקדושה. יש אנשים שאינם בוכים על מצבם האישי, אבל אם הם שומעים שמישהו אחר סובל בגללם, זה כבר נוגע בהם והם גם יכולים לבכות מזה. אתה חושב שזה שירדת ברוחניות זו רק בעיה שלך. אבל מאחר שאתה קשור ומחובר לקדוש־ברוך־הוא, אתה מוריד גם אותו ואת השכינה לחיצונים.

ולכן ראוי שכל אחד ואחד יבכה במר נפשו על שנתן יד להוריד את ה' לקליפות, למקומות הכי נמוכים ומטונפים, וגרם לכך שאין התגלות אלוקית בעולם. אולי לא התכוונת, אולי לא רצית, אבל זה מה שעשית.

על זה אומרים בתיקון חצות "חרפתם אשר חירפוך ה'". את מי הם חירפו? לא את המקדש, לא את עם ישראל – את ה'! ועל כך ודאי ראוי לבכות ולהתאבל. בעזרת השם נזכה לגאולה השלמה, לעליית השכינה ולירושלים שתבנה במהרה בימינו, אמן.

שבעה רועים

המשך מעמוד 11

הטמנת גוויית ילד נכרי ברשותו. משפטו התגלגל כבר בכמה ערכאות ויצא חייב, ועתה חשב להציע טענותיו לפני הערכאה העליונה בעיר המלוכה, ולשם כך בא לשאול דעת רבנו הרש"ב.

רבנו הרש"ב ציווהו לחזור מיד לביתו אך שנסיעתו תהיה ברכבת ודוקא במחלקה הראשונה. כך עשה. באותו תא ישבו שני שרים, וכשראו אדם יהודי עטור בטלית ובתפלין שאלוהו אם שמע משהו אודות העלילה שבסביבה. הוא הסיח לפי תומו שידועים לו הפרטים וברי לו שזו עלילת שווא, ובאם יחקרו אשה פלונית ייוודעו מפיה על כל האמת. המה שינו בגדיהם כסוחרי תבואה ובאו לאותו כפר. קיבצו סביבם זקנים רבים ובתוך שתיית הי"ש פתחו בשיחה עם אותה אשה, ושמעו מפיה פרטי המעשה המנקים לחלוטין את אותו אדם ועל סמך זה הוציאו לאור משפטו (מגדל עז, קסה).

גם השד"ר רבי שלום ר' הלל'ס, מחסידי רבנו ה'צמח צדק', ממחוננכי הרה"ח רבי הלל ומקושריו, עלה לרבנו לליובאוויטש, מבלי הבט על צעירותו של רבנו הרש"ב.

התפלא הרבי ושאלו: הגם אתם באים הנה? ואילו רבי שלום השיב כנגד רבנו בשאלה: וכי אנה נלך? השיב רבנו: מן הראוי היה לבחור זקן החסידים שבינינו, שהכיר את אבותינו רבותינו הקדושים ואף אני הייתי רוצה לנסוע אליו.

רבי שלום לא נותר חייב והשיב: אם כך, אתם הנכם הזקן שבדורנו, שהרי אביכם נשמתו עדן הוא הזקן שבשנות ה'צמח צדק', כדברי הרב זלמן פינסקער באסיפת אנ"ש בדנבורג אחר הסתלקות הצמח צדק. ואתם ממלאי מקומו. כשמוע רבנו דברים אלו כמו לא נותרה בידיו ברירה והנהן.

במכתב מבהיל שכתב אחד מאנ"ש שלושה ימים אחר האסיפה בתחילת תרמ"ג, ואשר אין יריעה זו מספקת להעתיקו, מתואר הרגע בו נודע לתרשישי עדת החסידים כי צוואה היא בידו של רבנו הרש"ב כי הוא הממשיך וכי הטמינה הרחק מעין רואים (מגדל עז, קסז).

על כס ההנהגה

רבנו הריי"צ אמר כי אפשר לומר שרבנו הרש"ב התחיל את עת הנהגתו בקודש באופן מוחלט מראש השנה תרנ"ד. כי בערב ראש השנה זה, לסליחות, התפלל על מקומו שלו בבית הכנסת. באותו ערב ראש השנה שהה באוהל הרבה יותר מרגילותו בכל ערב ראש השנה. כשבא לתפילת ערבית הלך מיד למקום רבנו מהר"ש. וכל הנאספים – המה ראו כן תמהו (רשימת היומן, כ"ק אדמו"ר זי"ע).

בעת הסתלקות אביו רבנו מהר"ש היה רבנו הרש"ב בן כ"ב שנה. לאחר שנים כאשר קיבל עליו את ההנהגה, אמר פעם: איתא בכתבי האדמו"ר האמצעי ש'משא ומתן באמונה' גבוה יותר מלימוד התורה לשמה, ואם כן בוודאי גם קשה יותר. והרי צריכים לעשות משהו בעניין 'עשיית כלי לפרנסה', ומפני שזה קשה פחדתי לקבל זאת על עצמי, ולכן בחרתי בזה (שמועות וסיפורים).

בתחילת ימי הנהגתו בקודש של רבנו הרש"ב, שאל אחד ממכריו את אחיו הרז"א: האם ראוי הרש"ב להיות רבי. ענה לו: בכל הדברים שבעולם יש ממוצע בין שני קצוות הרחוקים זה מזה. למשל, בין עשיר מופלג לבין עני מחזר על הפתחים יש ממוצע; בין איש חסד לבין אכזר יש ממוצע; וכן בכל דבר ודבר. אבל בין רבי ובין אדם רגיל אין שום ממוצע. או שהוא רבי או שהוא רמאי. ואחי בוודאי איננו רמאי (שמועות וסיפורים).

משהוטל עול הציבור על רבנו הרש"ב, רבים היו שבאו אל שולחנו ליטול ברכה ועצה. פעם התאונן על כך שהבאים אליו לוקחים מזמנו, ואמר שבעקבות זאת לקח על עצמו את הדרך של 'טובה הפרישות עם הבריות, והבדידות בתוך בני אדם'. ועוד זאת הוסיף ואמר: כמה שנים התייגעתי עד שהגעתי לדרך זו (רשימת היומן, כ"ק אדמו"ר זי"ע). ■

נשמתא דאורייתא

ביאורים מתורת חב"ד לדף היומי

יומא ע – פג

חיי החיים האלוקיים

מחיה חיים יתן לך חיים ארוכים וטובים ומתוקנין (יומא עא, א)

וביאור העניין הוא דהנה יש ב' אופנים בחיות אלוקית, בחינת ממלא כל עלמין ובחינת סובב כל עלמין, שהם ב' שמות דהוי' ואלקים.

והנה ממלא כל עלמין הוא בחינת האור וכח האלקי שמתלבש בכל נברא להוותו ולהחיותו מאין ליש, וכמו שכתוב בראשית ברא אלקים, דשם אלוקים הוא מקור כל העולמות שנקרא מקור החיים, להחיותם ממש בגילוי בבחינת התלבשות בכל עולם ונברא לפי ערכו. וכידוע בעניין מה הנשמה ממלא את כל הגוף בכל אבר פרטי לפי מזגו ותכונתו כו' כך הקב"ה ממלא את כל העולם לפי ערכו שמאיר בו בגילוי.

אמנם בחינת סובב כל עלמין הוא למעלה מלהיות גם בחינת מקור חיים לעולמות להחיותם ממש, וכמו שכתוב כי עמך מקור חיים, דמקור חיים דממלא כל עלמין הוא עמך – טפל ובטל לך, ונקרא "חיי החיים", דחיים הוא בחינת התפשטות החיות שמחיה בפועל, והיינו בחינת התפשטות וגילוי אור בחינת ממלא כל עלמין, אבל בחינת חיי החיים הוא בחינת עצמות האור שלמעלה מבחינת התפשטות וגילוי.

ובחינה זו נקראת חַי עולמים. וכידוע הפרש בין חַי העולמים לחַי העולמים, דחַי מורה על התפשטות, והוא דבוק להעולמים, והיינו ההארה שבערך העולמות, אמנם חַי מורה על עצם החיות שלמעלה מבחינת חיות להחיות, והוא בחינת חַי ולא בחיים, היינו שאינו בבחינת התפשטות החיות להחיות. וגם פירוש ולא בחיים הוא שאינו מקבל מאיזה חיות, אלא חי בעצם, כמו שכתב הרמב"ם בפ"ב מהל' יסוה"ת ה"י. וזהו מה שאמרו רז"ל מחיה החיים יתן לך חיים, שהרי האור המתפשט נמשך ממקורו מבחינת עצמות האור.

(ע"פ ספר המאמרים תרמ"ו-תר"ע ע' תקי)

ללמוד ב"היכון"

המזיח חושן מעל האפוד והמסיר בדי ארון לוקה שנאמר לא יזח ולא יסורו מתקיף לה רב אחא בר יעקב ודילמא כי קאמר רחמנא חדקינהו ועבדינהו שפיר כדי שלא יזח ולא יסורו מי כתיב שלא יזח ושלא יסורו (יומא עב, א)

"נצטווינו לבל נסיר בדי הארון ממנו, פן נהיה צריכים לצאת עם הארון לשום מקום במהירות, ואולי מתוך הטרדא וחפזון לא נבדוק יפה להיות בדים חזקים כל הצורך... אבל בהיותם בו מוכנים לעולם ולא יסורו ממנו - נעשה אותן חזקות הרבה, ולא יארע תקלה בהן" (ספר החינוך, מצוה צו)

יש ללמוד מכך הוראה נפלאה בעבודת האדם:

כשיהודי לומד תורה – הוא נעשה מקום ומשכן לתורה, בדומה לארון שהוא "משכן התורה". במצב זה עלול הוא לחשוב, שמאחר שעליו להתרכז בלימוד התורה - מחובתו לנתק את עצמו לחלוטין מסביבתו, ולשכוח כל מחשבה בעניינו של יהודי אחר.

על כך מלמדת אותנו התורה, שאפילו בשעה שארון הקודש נמצא בקודש הקדשים, המקום המקודש ביותר בעולם - צריכים הבדים להימצא בתוכו, מוכנים ליציאה מהירה בעת הצורך:

ככל שיהודי שקוע ומרוכז בלימוד התורה ומתקדש בקדושתה - תמיד עליו להיות מוכן לצאת ממקומו במהירות בעת הצורך, כדי לזכות גם יהודים אחרים באור התורה ובקדושתה.

(ע"פ לקוטי שיחות חט"ו ע' 334 ואילך)

חברים לעבודת השם

דאגה בלב איש.. ישיחנה לאחרים (יומא עה, א)

וכמו כן בעבודה כשמדבר מעניני נגעי לבבו בעת מעשה הוא מצטער יותר, ואחר כך נח לו יותר מפני שבהצער והחרטה מסיר הרבה מהנגעים והעוונות. עוד זאת, כשמדברים יחד, ממציא כל אחד עצות לזה איך לתקן, ועושים הסכם בקבלה על להבא לתקן מעשיהם, וההסכם אשר עושים שניים או רבים יש לזה חיזוק הרבה יותר.

(ע"פ ספר המאמרים תרנ"ט ע' (סא) רלג)

עריות – סודות עליונים

בוכה למשפחותיו על עסקי משפחותיו (יומא עה, א)

הנה ידוע עניין הייחודים שיש למעלה בי' ספירות דאצילות כנודע לבאי שערי האריז"ל, והנה כל הייחודים ההם במשפיע ומקבל כולם הם בעריות דוקא, כמו יחוד ז"א ונוקבא הרי לפעמים נקראת מדת מלכותו ית' בשם בת, ולפעמים בשם אחות, וכמארז"ל (מדרש רבה שה"ש) לא זז מחבבה עד שקראה בת כו' עד שקראה אחות כו', וגם פעמים נקראת אחותו מן האב, ואז עיקר היחוד וכמו שאמר רבי שמעון בזהר (אמור ק, ב ע"פ אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי ותהי לי לאשה), ועל דרך זה ג"כ יש בחינת חמותו, כי הרי הבינה היא אם למלכות, וכך יש בחינת כלתו ועוד, ואם כן יפלא לכאורה למה נאסרו העריות לישראל.

אלא העניין הוא כי הייחודים הנפלאים ההם אינן יכולים להיות אלא באצילות דוקא, כי איהו וחיוהי וגרמוהי חד בהון שהוא וחכמתו ובינתו ודעתו וחסדו וגבורתו כו' ודיבורו - הכל אחד, על כן מבחינת יחוד המידות ההם ומזיגת ועירוב הכוחות ההם הנקראים בשם אח ואחות על דרך משל, נעשה שם יחוד שלם בתכלית שלימות היחוד ביותר.

אבל למטה בעולמות בי"ע, שנקראים עלמא דפרודא ובחינת יש, אי אפשר להיות שם היחוד בבחינת עריות, מפני בחינת הפירוד, וגם בחינת הייחוד שבאצילות אי אפשר לו להתגלות שם בבריאה, היות שהנבראים הם בבחינת יש, וגם שיש שם קליפות וסט"א ויקבלו יניקה מיתרון האור הגדול הזה ומתגבר הרע ביותר, ולכן נאסרו כל העריות שלא לעשות כדוגמת היחוד שבאצי' למטה, כי הרי למטה אי אפשר להיעשות היחוד הזה, ובעשותו אז נעשה ערוה ורע גמור בהתגברות החיצונים להכרית נפשו ממקורה ושרשה.

ולכן נקרא האיסור בשם גילוי עריות, כי סיבת האיסור הוא מצד שלמטה בי"ע הם עלמא דפרודא, ובעשותו בחינה זו למטה נקרא גילוי שמגלה הסוד ויחוד עשר הספירות דאצי' למטה - לעשות כמתכונתם ודמיונם על דרך משל, והגילוי למטה הוא רע גמור ועצום בהתגברות כחות הטומאה במאד מאד.

וביאור זה קצת לקרב אל השכל יובן ממה שאמרו בזהר שהמגלה רזין דאורייתא בפני מי שאינו ראוי, הוא כמו גילוי עריות. והעניין הוא לפי שעניני המלך וסודו ביחוד אורות וכלים כשמגלה זה הוא בזיון גדול למלך, כמשל התגלות סוד של המלך בשר ודם לפני איש נבזה בשווקים וברחובות, שהרי זה בושת גדולה למלך, ולכך איסור העריות למטה לפי שלמטה הוא עלמא דפרודא, וזהו סוד גלוי ערוה, מה שאין כן למעלה באצי' בהם עיקר היחוד.

והנה אם היו בתכלית הביטול והעדר הרגשה מעץ הדעת טוב ורע כמו שהיה אדם הראשון לפני החטא דכתיב ויהיו שניהם ערומים ולא יתבוששו, היו מייחדים יחודים בזה העולם כמו למעלה ממש, ועל זה היו בוכים, מפני שכבר נתמשך עליהם זוהמא של נחש הקדמוני אחר חטא העגל, ואין ביכולתם שיהיה יחוד עליון על ידם אלא אדרבה מגלה ערוה הוא, ולכך בכו על שניטל מהם גילוי אורות יחודים עליונים כאלו.

(סידור עם דא"ח שער ברכת המזון (קו, א). דרך מצוותיך כט, ב)

עשירות ועניות יחדיו במן

למען ענותך . . חד אמר אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו וחד אמר אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל.. ירדו להם לישראל אבנים טובות ומרגליות עם המן (יומא עד, ב. עה, א)

נמצא שבמן יש ב' הפכים - מחד גיסא היתה בו עשירות גדולה, ויחד עם זה היה בו עינוי.

אבל באמת הסיבה לשניהם אחת היא, והיא - בגלל היותו עניין אלקי, "לחם מן השמים", והרי לגבי אלקות אין הגבלות, ולכן, גם לאחר ירידתו למטה נשאר המן במהותו האלקית: לא היתה בו פסולת, ולא הי' מוגבל לטעמים מסויימים בלבד, ועד כדי כך, שלא הי' מוגבל רק למעלות של סוג האוכל (בעיקר - לחם - צומח), אלא הביא עמו גם את השלימות של דומם - אבנים טובות ומרגליות.

ומצד מעלה זו שהמן הי' למעלה מהעולם לגמרי, ונמשך מלמעלה מהעולם (וזמן) בעולם (וזמן), והרי זמן מתחלק לימים, יומי מיפסקי מהדדי - לכן הי' המן "דבר יום ביומו", וכמו מתנה.

וכמו"כ לא יכלו לראות בעין אנוש את כל הדברים שהטעמים שלהם היו במן, כי, עין מוגבלת אינה יכולה להכיל את הבלי גבול של עניין אלקי.

וזהו שני הענינים - עשירות ועניות - שהיו במן:

המן מצד עצמו הוא תכלית העשירות, דכיון שמהותו היא רוחניות, אין בו הגבלות; אבל מצד העולם והאדם הי' במן גם תכלית העניות, כיון שלאדם לא הי' בו דבר שיוכל לדרוש שהוא שלו ("אין לו פת בסלו"), והעין לא היתה יכולה לקלוט את העשירות שבמן, ולא ראתה בו אפילו מאכל פשוט ("אינו רואה ואוכל").

כל דבר שיש לאדם כולל לכל-הפחות משהו שהוא משלו, משא"כ המן, עם היותו תכלית העשירות, הרי הוא אצל האדם העניות היותר גדולה - שאינו יכול להראות על שום דבר ולומר שהוא משלו.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ד ע' 1098)

תורת הארץ ותורת השמים

לחם אבירים לחם שנבלע במאתים וארבעים ושמונה אברים (עה, ב)

אינו יוצא מן המעיים (רש"י)

המן מכונה בתורה בשם "לחם מן השמים" (ומטעם זה יש דעות בראשונים שהברכה שהיו בני ישראל מברכים על המן היתה "המוציא לחם מן השמים").

החילוק בין לחם מן השמים ללחם מן הארץ הוא: לחם מן הארץ דורש עבודה רבה ומלאכות שונות עד שהוא נעשה ראוי לאכילה - כדאיתא בגמרא "תנא סידורא דפת נקט" - יש לחרוש, לזרוע וכו', וגם לאחר כל זאת עדיין הוא לחם שיש בו פסולת; משא"כ בלחם מן השמים לא נזקקו לכל מלאכות אלו, ואף לא היתה בו כל פסולת.

והנה, שני סוגי הלחם, לחם מן הארץ ולחם מן השמים (מן), ישנם גם בתורה הנקראת לחם. ומשני סוגי הלחם שבתורה משתלשלים שני סוגי הלחם בגשמיות.

שני סוגי הלחם שבתורה הם: גליא דתורה ופנימיות התורה. גליא דתורה נקרא "לחם מן הארץ", ופנימיות התורה - "לחם מן השמים".

גליא דתורה נקרא "לחם מן הארץ" לפי שיש בו קושיות ומחלוקות, ולימודו כרוך בטרחא ויגיעה; פנימיות התורה נקראת לחם מן השמים - "דלית תמן לא קשיא כו' ולא מחלוקת כו'".

(אוצר לקוטי שיחות בהעלותך שיחה ד)

מן וטל

כתיב ותעל שכבת הטל וכתיב וברדת הטל אמר רבי יוסי ברבי חנינא טל למעלה וטל למטה (יומא עה, ב)

ידוע ההפרש בין גשם לטל, דגשם הוא שבא בדרך מלמטה למעלה, דהגשם בא על ידי העננים שעולים מן הארץ כו', וכמו שכתוב ואד יעלה מן הארץ והשקה, שהעננים העולים מקיטור הארץ שואבים הלחלוחית שבארץ, ומזה הוא הגשם, ובתיקוני זהר תיקון נב איתא ואד יעלה אתערותא צריכה מתתא לעילא ולבתר והשקה, ובירושלמי פ"ב דתענית ה"א ואד יעלה עלה שבר מלמטה, ואמרו רז"ל ע"פ יערוף כמטר לקחי, שברו הבריות את ערפן מיד הגשמים יורדין.

אבל הטל אינו תלוי בעננים כלל, כי גם כאשר לא יהי' קיטור הארץ לעננים מכל מקום יהיה הטל על הארץ, ולכן הטל לא מיעצר, וכמו שמצינו גבי אליהו שאמר אם יהיה טל ומטר כי אם על פי דברי, ופעל על המטר ולא על הטל. והיינו מפני שמטר הוא שבא על ידי אתערותא דלתתא, ולכן כשלא היה אכשיר דרא, נעצר המטר, אבל טל אינו תלוי באתערותא דלתתא כלל (וזהו שהטל יורד בלילה דוקא זמן השינה שלא יש העלאת מ"ן כו') ועל כן לא מיעצר.

(ע"פ המשך תער"ב ח"ב ע' א'סט)

כוס ישועות בסעודת הלויתן

כסא דדוד לעלמא דאתי מאתן ועשרין וחד לוגא מחזיק, שנאמר כוסי רויה, רויה בגימטריא הכי הוי (יומא עו, א)

כוס הוא ספירת המלכות שהיא הספירה האחרונה, והיא כלי קיבול לקבל בתוכה את אורות הספירות העליונות. והעבודה היא להגביה ולרומם את ספירת המלכות שתתעלה יותר, וכמו שכתוב כוס ישועות אשא, ולכן צריך להגביה כוס של ברכה.

ותכלית העליה תהיה לעתיד לבא, וזהו גימטריא רכ"א שהוא מדת ארך אפיים, דעכשיו מקבלת ספירת המלכות רק ה' חסדים כוללים, וזהו שמגביהין הכוס בה' אצבעות יד ימין.

וביאור עניין ה' חסדים כוללים יובן על דרך משל בכלי הדיבור, שאנו רואים שיש בגלוי הדיבור דברי חסד ואהבה וגם דברי דין ורוגז גדול כו', אך יכול להיות שגם בדברי דין ורוגז הקשה יש בו מבחינת החסד והאהבה הגדולה בהעלם, והוא כמו כאשר ייסר איש את בנו בדברי תוכחות מגולה מאהבה מסותרת שמחמת אהבה דוקא יבוא דברי תוכחה בדברי כעס ותערומות בהגזמת דינין ועונשין או דברי שנאה והרחקה יתירה רק כדי שישוב מדרכו הרעה לטובה, שכל דברים אלו הם רק בחינת טוב וחסד שמחמתם דוקא יתקרב לדרך הטוב.

וכמו כן יש בחינת חסד בכל המדות כמו התפארות והניצוח, ונקרא חסד שבתפארת וחסד שבנצח, דהיינו בחינת החסד שיצא מחמת מדה זו כמו בחינת חסד שבגבורה מדת הדין הנ"ל, וכללותם נק' ה' חסדים (כי בחינת יסוד אינו מדה בפני עצמה רק שבו כלולים כל ה"ח הללו, וכמו שנתבאר במק"א).

והנה ידוע דוד הוא מרכבה לבחינת המלכות שהיא מלאה דינין, כי עיקר עניין בנין המלכות הוא מבחינת הגבורות וצמצומים להעלים האור כדי להשפיע לעולמות אור מצומצם, ועל כן הוצרך לקבל ה' חסדים, וזהו ביין דוקא, שעל ידו נמתקים הדינין דבינה, ונקרא יין המשמח אלקים - מידת הדין, וכמו שאנו רואים שהיין ישמח לב האדם להפוך כל מדות אשר בשכלו מרע לטוב ומדין לחסד מפני שנעשה לבו טוב מן היין, כמו כטוב לב המלך ביין יצווה להוציא כל האסירים מבית האסורים וימחול לשונאיו כו'.

אמנם לעתיד יהי' כוס של ברכה דדוד מלכא משיחא בתכלית שלימות ה' חסדים ממקורם, היינו לא רק מהמדות דאצילות, אלא מבחינת הכתר דהיינו אריך אנפין.

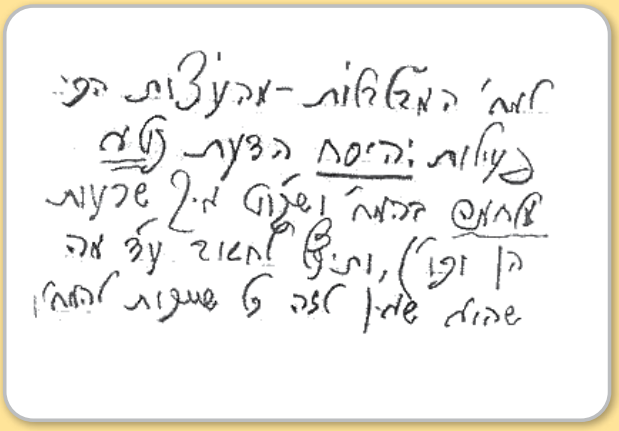
(ע"פ סדור עם דא"ח שער ברכת המזון. ד"ה ואת גביעי גביע הכסף תקע"ב)

לא להילחם במחשבות

עצת הרבי לאדם שהתלונן על מחשבות מציקות:

למחשבות המבלבלות - מהעצות הכי פעילות: **היסח הדעת** (**ולא מלחמה בהמחשבה** ושקלא־וטריא איך שרעות הן וכו'), ותכף לחשוב על דבר מה־שהוא שאין לזה כל שייכות להמחשבה.

יפוצו מעיינותיך חוצה

ביקור בספריית 'מעיינותיך' / בנימין ליפקין

בני הצמח צדק

חשיפה ראשונה ומלאה של דברי ימי בני הצמח צדק, קורות חייהם ודברי תורתם

שבעה בנים היו לו לאדמו"ר הצמח צדק, שבעה נרות שהאירו אל מול פני המנורה הטהורה, שרפים עומדים ממעל לו, כולם אהובים כולם ברורים כולם קדושים, וכולם פותחים את פיהם בקדושה וטהרה וחוזרים דברי אלוקים חיים, איש איש במניינו ובבית מדרשו, ועומדים על ידו בהנהגת העדה. גם הם כמעט כולם נסעו עוד בחיי הצמח צדק, בשליחותו, לערי המדינה לומר דברי חסידות ולהחיות רוחם של אחינו בני ישראל.

ואלה שמותם: בנו בכורו כ"ק הרה"ק רבי ברוך שלום (הרב"ש) נ"ע; כ"ק אדמו"ר רבי יהודה לייב (המהרי"ל) נ"ע מקאפוסט; כ"ק אדמו"ר רבי חיים שניאור זלמן (רחש"ז) נ"ע מליאדי; כ"ק אדמו"ר רבי ישראל נח (הרי"ן) נ"ע מניעזין; כ"ק אדמו"ר רבי יוסף יצחק (מוהריי"צ) נ"ע מאווריטש; הרה"ק ר' יעקב נ"ע מאורשא, שאור שמשו לא הספיק לזרוח ונסתלק בצעירותו על פני אביו; אחרון חביב, כ"ק אדמו"ר רבי שמואל (המהר"ש) נ"ע מליובאוויטש.

המושג 'בני הצמח צדק' היה חלק בלתי נפרד מחיי הנהגתו בקודש של אדמו"ר הצמח צדק. כמעט ואי אפשר לתאר את מנהיגותו בלי להזכיר את חלקם של הבנים אשר היוו חלק מהנהגה והווי החצר, באמירת חסידות, בהדרכת החסידים, בעסקנות ציבורית ובנתינת עצה ותושיה לרבים.

היו הם אומרים חסידות בפני מקורבים ומקושרים שלהם בבית מדרשם. כמו כן, לפני שיצאו בשליחות אביהם הקדוש על פני המדינה, למדם סדרי הנהגה וקריאת פדיונות. ואמנם ידוע שגם בנסיעותיהם בחיי הצמח צדק על פני המדינה הגישו להם אנ"ש פדיונות, והם פעלו ישועות איש איש כדרכו.

ואף גם זאת מחזה נפלא עד מאוד היה עת הסב ה'צמח צדק' לסעודה כשאתו עמו חולקים את השולחן הטהור בניו הקדושים. והוא גם הוא היה כוורד הנתון בתוך גינת חמד.

לאחר הסתלקות אביהם, המשיכו בניו להנהיג את עדתם ואלפי חסידים הסתופפו בצלם, כל אחד במקומו. גם בדור הבא המשיכו את שושלתם בניהם - נכדי אדמו"ר הצמח צדק נ"ע, הלא הם האדמו"רים מוהרש"ז מקאפוסט בעל 'מגן אבות'; מוהרש"נ מבאברויסק בעל 'שמן למאור'; מוהרי"ד מליאדי בעל 'סידור מהרי"ד', ועוד. עד שחזרו ונתמזגו טבעות השושלות בדור הקודם בתקופת אדמו"ר רבי יוסף יצחק, הריי"צ מליובאוויטש, נ"ע זי"ע, בהיותו נין ונכד לחצרות השונות מצד אביו ומצד אמו, ומאז היתה ונשארה חצר חב"ד-ליובאוויטש למייצגת הבלעדית של שיטת חב"ד.

הכל תלוי במזל, וגם ספרי תורה שבהיכל. ספרות עשירה ורחבת היקף נכתבה בדור האחרון אודות חסידים ואנשי מעשה, ספרי זכרונות ותולדות למיניהם, וכמובן בראש ובראשונה אודות רבותינו צדיקי ומאורי החסידות לענפיהם, אשר לאורם אנו הולכים ואת מימיהם - מעיינות מים חיים - אנו שותים.

וראו זה פלא: דווקא מסכת תולדות חייהם של מצוקי ארץ, בני ונכדי הצמח צדק, שיח תורתם ודרכי עבודתם, שמות בני משפחותיהם וזהות גדולי תלמידיהם, הייתה במשך שנים רבות נעולה כמעט לחלוטין ומונחת כאבן שאין לה הופכין בפני הקהל הרחב. זעיר פה זעיר שם היה מפוזר החומר הרב בספריות, בספרים וקבצים שונים, והאדם אשר חשקה נפשו לדעת אודות חייהם נתקל במבוי סתום.

עד אשר קם איש האשכולות, חובב המחקר והעיון, הרה"ח הר"ר עמרם בלויא ז"ל, ונטל על עצמו את המלאכה הגדולה של איתור קורות חייהם של הבנים, דברי תורתם וסידרם עלי כתב. מחקר מעמיק ואיכותי זה שנפרש על פני שנים רבות, פורסם במשך השנים בסדרת מאמרים בגליונות 'פרדס חב"ד' ו'היכל הבעש"ט'.

לאחר פרסום מאמריו אלו החל לעמול על הוצאתם בספר תולדות מסודר, אך לדאבון לב לא זכה לברך על המוגמר, ונפטר בחטף, בשיא כוחו ופעילות החסד שלו, ביום ז' באדר שני תשע"ט.

זכה נכדו הרב מנחם מענדל בלוי לכנס ולערוך את מאמריו אלו באגודה אחת עם הוספות ותיקונים ולהוציאם לאור באכסניה מכובדת - הוצאת מעיינותיך לתועלת קהל שוחרי תולדות דברי ימי ישראל וחצרות החסידות.

תולדות בני ונכדי הצמח צדק מוגשים כאן בצורה בהירה ומסודרת, דבר דבור על אופניו, כשלתולדות כל אחד מהם הוקדש פרק מיוחד. בספר אף בשורה מיוחדת: דרושי חסידות, דברי אלוקים חיים, מכל אחד מהצדיקים נשואי הספר, שחלקם נחשפים בספר זה בדפוס לראשונה מכתבי יד. ■